

אתר דעת * לימודים * גיליון 20 * תשפ"ה * 2024-25

מה בין "אומר", "מגיד", "מדבר" ו"מספר" דניאל שילה

מילים שונות במקרא מתארות את פעולת הדיבור: "אמירה", "הגדה", "סיפור" ו"דיבור". ענייננו כאן לברר מה ייחודו של הביטוי "מספר" לעומת "אמר" או "הגיד".

עבד אברהם מגיע אל בית בתואל בחרן

לב וַיבֹא הָאִישׁ הַפִּינֵחַ וַיִּפְתַּח הַגְּמָלִים

וַיִּתֵּן תְּבֹן וּמִסְפּוֹא לְגְמָלָיו וּמִיָּמִים לְרֹחַץ רִגְלָיו וְרִגְלֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ:

לג וַיִּוָּשֶׁם לְפָנָיו לְאָכַל וַיֹּאמֶר לֹא אֶכֶל עַד אִם דִּבַּרְתִּי דְבָרִי וַיֹּאמֶר דַּבֵּר:

לד וַיֹּאמֶר עֶבֶד אַבְרָהָם אֲנֹכִי: ...

סד וַתִּשָּׂא רַבְקָה אֶת עֵינֶיהָ וַתֵּרָא אֶת יִצְחָק וַתִּפֹּל מֵעַל הַגְּמָל:

סה וַתֹּאמֶר אֵל הָעֶבֶד מִי הָאִישׁ הַלֵּזָה הַהֶלֶךְ בְּשַׂדֵּה לְקָרְאָתָנוּ.

וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנָי. וַתִּקַּח הַצְּעִיף וַתִּתְּכֶס:

סו וַיִּסְפֹּר הָעֶבֶד לְיִצְחָק אֶת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה: (בראשית כ"ד)

הפגישה של יעקב ורחל

יב וַיִּגְדַּל יַעֲקֹב לְרַחֵל כִּי אַחֵי אָבִיהָ הוּא וְכִי בֶן רַבְקָה הוּא

וַתֵּרֶץ וַתִּגְדַּל לְאָבִיהָ:

יג וַיְהִי כְשִׁמְעַלְבָן אֶת שְׁמֵעַל יַעֲקֹב בֶּן אַחֲתוֹ

וַיֵּרֶץ לְקָרְאָתוֹ וַיַּחֲבֹק לוֹ וַיִּנְשָׁק לוֹ

וַיְבִיֵּאוּהוּ אֶל בֵּיתוֹ וַיִּסְפֹּר לְלֶבֶן אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: (בראשית כ"ט)

יעקב מגיד לרחל, רחל מגידה לאביה. יעקב מספר ללבן. למה השוני?

נקרא את השיחות של יוסף ואחיו, והדרך בה סיפר להם על חלומותיו.

ה וַיַּחֲלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיִּגְדַּל לְאָחָיו וַיִּוָּסְפוּ עוֹד שָׁנָא אִתּוֹ:

ו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׁמְעוּ נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתִּי:

ז והנה אנחנו מאלמים אלקמים בתוך השדה
והנה קמה אלקמתי וגם נצבה
והנה תסבינה אלקמתיכם ותשתחווין לאלקמתי :

ח ויאמרו לו אחיו המלך תמלך עלינו אם משול תמשל בנו
ויוספו עוד שנה אתו על חלמתיו ועל דבריו :

ט ויחלם עוד חלום אחר ויספר אתו לאחיו ויאמר
הנה חלמתי חלום עוד והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לי :

י ויספר אל אביו ואל אחיו
ויגער בו אביו ויאמר לו מה החלום הזה אשר חלמת
הבוא נבוא אני ואמך ואחידך להשתחות לך ארצה : (בראשית לו)

על חלומו הראשון נאמר : "ויגד לאחיו". על השני : "ויספר אותו לאחיו". ובהמשך : "ויספר אל אביו ואל אחיו". מדוע בראשון "ויגד", ובשני "ויספר"?

בשיחה שבין יוסף, שרי פרעה ופרעה, מופיעים ביטויים אלה :

ו ויבא אליהם יוסף בבקר וירא אתם והנם זעפים :

ז וישאל את סריסי פרעה אשר אתו במשמר בית אדניו לאמר
מדוע פניכם רעים היום :

ח ויאמרו אליו חלום חלמנו ופתר אין אתו.

י ויאמר אליהם יוסף הלוא לאלהים פתרנים ספרו נא לי :

ט ויספר שר המשקים את חלמו ליוסף ויאמר לו :

בחלומי והנה גפר לפני :

י ובגפרו שלשה שריגם והוא כפרחת עלתה נצה הבשילו אשכלתיה ענבים :

יא וכוס פרעה בנדי. ואקח את הענבים ואשחט אתם אל כוס פרעה,
ואתן את הכוס על כף פרעה :

יב ויאמר לו יוסף זה פתרנו שלשת השרגים שלשת זמים הם :

יג בעוד שלשת זמים ישא פרעה את ראשו ויהשיבך על פנך

ונתת כוס פרעה בנדו כמשפט הראשון אשר היית משקהו : ...

טז וירא שר האפים כי טוב פתר ויאמר אל יוסף

אף אני בחלומי והנה שלשה סלי חרי על ראשי :

יז ובסל העליון מכל מאכל פרעה מעשה אפה

והעוף אכל אתם מן הסל מעל ראשי :

יח ויען יוסף ויאמר זה פתרנו: שלשת הסלים שלשת ימים הם: **יט** בעוד שלשת ימים ישא פרעה את ראשו מעליך ותלה אותך על עץ ואכל העוף את בשרך מעליך: (בראשית מא)

יוסף בבית האסורים רואה את שותפיו לכלא זועפים. "חלום חלמנו ופותר אין אותו" הם מסבירים. יוסף מציע: **"ספרו** נא לי". שר המשקים **מספר**, שר האופים **אומר**. מדוע?

בבראשית מ"א דיאלוג בין פרעה לחרטומים, ואחריו בין פרעה ליוסף. נראה את הצגת הדברים של כל אחד מן המשתתפים:

א ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם והנה עמד על היאר: ...
ח ויהי בבקר ותפועם ריחו וישלח ויקרא את כל חרטמי מצרים ואת כל חקמיה ויספר פרעה להם את חלמו ואין פותר אותם לפרעה: ...

שר הטבחים מספר לפרעה על חוויותיו בבית הסוהר, והוא מזכיר את יוסף: **יב** ושם אתנו נער עברי עבד לשר הטבחים ונספר לו ויפתר לנו את חלמתינו איש כחלמו פתר: ...

יד וישלח פרעה ויקרא את יוסף ויריצהו מן הבור ויגלח ויחלף שמלתיו ויבא אל פרעה: **טו ויאמר** פרעה אל יוסף חלום חלמתי ופתר אין אתו ואני שמעתי עליך **לאמר** תשמע חלום לפתר אתו:

טז ויען יוסף את פרעה לאמר בלעדי אלהים יענה את שלום פרעה:

יז וידבר פרעה אל יוסף בחלמי הנני עומד על שפת היאר: ...
כד ותבלען השבלים הדקות את שבע השבלים הטבות. **ואמר** אל חרטמים ואין מגיד לי:

כה ויאמר יוסף אל פרעה חלום פרעה אחד הוא. את אשר האלהים עשה הגיד לפרעה:

פרעה נפעם מחלומו. הוא קורא לכל חרטומי מצרים **ומספר** להם את חלומו. אולם בניגוד לדרך בה סיפר פרעה לחרטומים, ליוסף איננו מספר, אלא **"וידבר** פרעה אל יוסף". למה?

בשמות, ט, טז. ה' אומר לפרעה: "ולמען **ספר** שמי בכל הארץ". בפרשת בא, שמות יב, ב: "ולמען **תספר** באזני בנך ובן בנך".

בשמות יג, ח: **ח והגדת** לבגד ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי מצרים. מדוע "והגדת"?

כשיתרו בא אל משה במדבר נאמר: **"ויספר** משה לחותנו את כל אשר עשה ה'". למה "ויספר"?

בהגדה של פסח נאמר: "מצווה עלינו **לספר** ביציאת מצרים". למה "לספר", מדוע לא "לעסוק ביציאת מצרים"?

ביטוי תלמודי אולי יעזור לנו:

משמרת ראשונה - חמור נוער,

שניה - כלבים צועקים,

שלישית - תינוק יונק משדי אמו **ואשה מספרת עם בעלה**. (ברכות ג,א):

תיאור זה אומר אינטימיות, ביטחון, נינוחות.

עבד אברהם חרד לשליחותו. חושש איך תעבורנה רבקה ונערותיה את המסע. עכשיו הוא מגיע. משימתו צלחה. הוא בבית. בטוח ונינוח. לכן **"ויספר** העבד ליצחק".

יוסף נרעש מחלומו הראשון. אינו בטוח במשמעותו. חושש מכעס אחיו. עליו להתגבר על רתיעתו. לכן **"ויגד"**. חלומו השני נוסך בו ודאות וביטחון. רואים זאת אחר כך, באמרו לפרעה "על הישנות החלום פעמיים". עכשיו הוא מניח שאחיו יכירו בחלומו כאמת, ולא כהתנשאות המביאה לידי דמיונות. עכשיו הוא **מספר**.

יעקב פוגש את רחל אחר מסע ארוך דרך המדבר. אינו יודע אם יאמינו לו ואיך יתקבל. לכן **ויגד** יעקב. רחל מופתעת מן המפגש. אינה יודעת כיצד להכילו. היא רצה **"ותגד** לאביה". לבן רץ אל יעקב. מאמין לו. מתבק אותו ומנשקהו. עתה יעקב בטוח שהשיג את מחוז חפצו והתקבל. לכן **"ויספר** ללבן את כל הדברים האלו".

שר המשקים רואה בחלומו את שובו אל כנו. הוא נינוח. מבקש רק לדעת מתי. הוא **מספר**. שר האופים רואה חלום מבעית בו הוא פסיבי. אינו רגוע. הוא **אומר**.

פרעה בחברת חרטומיו נמצא בסביבתו הביתית. הוא נועץ בהם לא פעם. הוא נינוח, הוא **מספר**. יוסף זר לו. הגיע לפתע. המפגש מלא תהיות וחששות. פרעה אינו מספר ליוסף, הוא **מדבר** אליו.

משה יוצא לקראת חותנו במדבר. הוא עבר כבר את ההתמודדות עם פרעה, את קריעת ים סוף, את המן והבאר ואת מלחמת עמלק. עתה הוא יחסית רגוע. לכן: **"ויספר** משה לחותנו".

בנביאים ובכתובים אנו מוצאים אזכורים לאירועי עבר. מי שמתאר אותם כבר איננו נמצא בתוכם ואיננו נסער מהם. מבחינתו זה "סיפור". וכך אומר גדעון: "אשר ספרו לנו אבותינו לאמור".

אזכור יציאת מצריים אמור להתרחש כשאדם נמצא בתוך אכילת קרבן פסח בסוף סעודת חג, בחברת אשתו בניו ובנותיו, נכדיו ונכדותיו. על כן אין "עוסקים" ביציאת מצריים אלא "מספרים".

קושי לרעיון שפיתחנו נמצא לכאורה בדברי המן. דברי מרדכי להתך ומסירתם לאסתר, וכן המסרים שבין מרדכי לאסתר, מתוארים כ"הגדה" ו"אמירה". לעומת זאת, המן בכעסו מכנס את אוהביו "ומספר" להם. אולם, גם אחרי ביזויו בהולכת מרדכי על הסוס ברחוב, הוא "מספר" לזרש ולאוהביו את כל אשר קרהו. מה ענין סיפור לכאן?

אולי ניתן לומר שהמן מסביר לעצמו שזו "גחמה" זמנית של המלך, ושהוא ישוב לידידותו. הלא טבעת אחשוורוש עדיין על אצבעו. ואולי כותב המגילה מבקש ללעוג להמן שעדיין חי באשליות ואינו מבחין בבור שנכרה לו. לכן הוא שוב "מספר". ואולי ההסבר אחר. שבעים פנים לתורה.